

Sammen om punktskrift

Data- og metodenotat

Sammen om punktskrift - Data- og metodenotat

Model, køreplan og handlingsanvisende vejledning for det gode punktskriftforløb for børn og unge med synsnedsettelse herunder blindhed 0-17 år

Denne vejledning er resultatet af et nationalt samarbejdsprojekt mellem DTHS, Danske Tale- Høre- og Synsinstitutioner og Synscenter Refsnæs.

Projektet er finansieret af puljemidler fra Børne- og Undervisningsministeriet.

Projektets formål og organisering

Projektet blev udbudt med baggrund i en central udmelding fra Social- og Boligstyrelsen i september 2022, hvori der blev udtrykt en bekymring for, hvorvidt kommuner og regioner i tilstrækkelig grad koordinerer og samarbejder om at anvende og dermed opretholde det fornødne udbud af højt specialiserede punktskriftindsatser.

Formålet med projektet har været at imødekomme denne bekymring ved at udarbejde en national model for koordinering af målgruppens behov for indsatser omsat til en praksisnær køreplan for et forløb, hvis en kommune får et barn i målgruppen.

Projektet har indkredset gode praksiserfaringer fra en række kommuner og synsinstitutioner/synsrådgivninger og er teoretisk funderet i forskning fra sammenlignelige lande.

Projektets slutleverance er denne vejledning, hvis formål er at beskrive organisering, koordinering, samarbejde og de fornødne indsatser i det gode punktskriftforløb.

Vejledningen er målrettet centrale aktører i det gode punktskriftforløb for børn og unge i målgruppen 0-17 år.

Projektets forankring i praksis

Projektet har indkredset god praksis gennem kvalitative interviews med lærere, pædagoger, PPR-medarbejdere, forældre og unge der selv har oplevet gode punktskriftforløb, samt med synskonsulenter fra

Center for Kommunikation og Velfærdsteknologi, CKV Odense

Center for Specialrådgivning Aarhus, CSA

Institut for Syn og Hørelse - Syns- og IKT-afdelingen, Region Nordjylland

Kommunikationscentret Hillerød

Kommunikationscentret Region Hovedstaden

Specialundervisning og Beskæftigelse, SuB Slagelse

Synscentralen i Vordingborg

Projektet har været organiseret med styregruppe, følgegruppe og valideringsgruppe med henblik på at understøtte, fagfællebedømme, validere og kvalificere projektets leverancer og for at sikre projektets geografiske og institutionelle spændvidde samt relevante praksisforankring.

Styregruppe

Formand: Kenn Steen Andersen, Centerleder, Synscenter Refsnæs

Berit Houmølle, Vicecenterleder og Områdeleder for Skole og Specialrådgivning, Synscenter Refsnæs

Per Nielsen, Forstander, Synscentralen Vordingborg, Formand for DTHS Danske Tale- Høre- og

Synsinstitutioner

Indledning

Som afslutning på samarbejdsprojektet Sammen om punktskrift har Synscenter Refsnæs og DTHS, Danske Høre-, Tale og Synsinstitutioner i februar 2025 udgivet vejledningen Sammen om punktskrift. Model, køreplan og handlingsanvisende vejledning til det gode punktskriftforløb for børn og unge med synsnedsættelse herunder blindhed 0-17 år

Nærværende data- og metodenotat er et supplement til denne vejledning. Formålet med notatet er at beskrive projektets baggrund, formål, organisering, metode, data og projektets resultater.

Sammen om punktskrift. Et samarbejdsprojekt mellem Synscenter Refsnæs og DTHS, Danske Høre-, Tale- og Synsinstitutioner

Baggrund, formål og mål

Synscenter Refsnæs og DTHS, Danske Tale-Høre- og Synsinstitutioner blev i december 2023 bevilget puljemidler fra Børne- og Undervisningsministeriet til det 1-årige landsdækkende projekt Sammen om punktskrift.

Målgruppen for projektet var børn og unge mellem 0-17 år med alvorlig synsnedsættelse, herunder blindhed, med behov for specialpædagogiske indsatser og undervisning i punktskrift.

Projektet blev udbudt med baggrund i en central udmelding fra Social- og Boligstyrelsen (2022a), hvori der blev udtrykt en bekymring for, hvorvidt kommuner og regioner i tilstrækkelig grad koordinerer og samarbejder om at anvende, og dermed opretholde det fornødne udbud af højt specialiserede punktskriftindsatser. Indsatser der giver børn og unge i målgruppen mulighed for at lære at læse og skrive og blive så dygtige de kan ud fra de forudsætninger de har.

Formålet med projektet har været at afdække og beskrive de eksemplariske indsatser samt den nødvendige organisering, koordinering og det samarbejde der er en forudsætning for vellykkede punktskriftindsatser for børn og unge i målgruppen.

Målet med projektet har været at imødekomme Social- og Boligstyrelsens (2022) bekymring, ved

at udarbejde en national model for koordinering af målgruppens behov for indsatser omsat til en praksisnær køreplan for et forløb, hvis en kommune får et barn i målgruppen. Den nationale model og køreplan skal styrke og understøtte forudsætningerne for, at børn og unge i målgruppen, imødekommes i deres behov for oplæring og fastholdelse i brugen af punktskrift i deres lokale dag- og skoletilbud. Herunder at de har adgang til den fornødne specialpædagogiske indsats, uanset bopælskommune.

Projektet blev gennemført i perioden 1. januar 2024 – 31. december 2024.

Projektets målgruppe

Målgruppen for projektets indsatser er 0-17-årige børn og unge med blindhed eller en så alvorlig synsnedsættelse, og deraf manglende læsesyn, at de ikke kan læse visuel skrift. Nyeste tal viser, at der aktuelt er 56 børn i målgruppen i Danmark som har både kognitive og motoriske forudsætninger for at lære punktskrift (Socialstyrelsen, 2022, s.4).

Denne gruppe inkluderer:

Børn med blindhed, som fra fødslen eller en tidlig alder ikke har funktionelt syn og derfor har behov for at lære punktskrift som deres primære skriftlige kommunikationsform.

Børn med alvorlig synsnedsættelse, som har så stærkt begrænset synsrest at de ikke kan læse visuel skrift i almindelige eller forstørrede formater på en funktionel måde. For disse børn er punktskrift et nødvendigt redskab til læsning og skrivning, selvom de måske i enkelte sammenhænge kan anvende synsresten til orientering og dagligdagsaktiviteter.

Børn der oplever progredierende synstab, hvor synet gradvist forværres til et niveau, hvor visuel skrift ikke længere kan læses med relevante synskompenserende hjælpemidler. For disse børn er det vigtigt at introducere punktskrift tidligt, så de gradvist kan skifte til punktskrift som deres primære kommunikationsmiddel i takt med synstab.

Børn der mister synet som følge af sygdom eller ulykker efter at de har lært at læse og skrive visuel skrift

Børn med særlige komplekse syns- og udviklingsbehov, som kan have yderligere funktionsnedsættelser. For disse børn tilpasses punktskriftsindsatsen ofte, så den matcher deres kognitive og motoriske færdigheder, hvilket kan omfatte taktile og auditive tilgange til indlæringen.

Vejledningens målgruppe

Projektets slutleverance er målrettet forældre, ledelser og fagprofessionelle i barnets dagtilbud og skole. Vejledningen er ligeledes målrettet barnets sagsbehandler, PPR (Pædagogisk Psykologisk Rådgivning) og øvrige myndighedspersoner som spiller en central rolle i barnets punktskriftsforløb.

Målet er at alle centrale aktører i barnets omgivelser får tilført viden, anbefalinger og inspiration til, hvordan de bedst kan understøtte barnets punktskriftsindlæring og -vedligeholdelse i hjem, dagtilbud og skole.

Projektets organisering

Projektet er søgt og etableret som et samarbejde mellem Synscenter Refsnæs og DTHS, Danske Tale-, Høre og Synsinstitutioner.

Synscenter Refsnæs har været projektejer, og har driftet og styret projektet organisatorisk via en projektgruppe bestående af en projektleder og to projektmedarbejdere. Synscenter Refsnæs har desuden været ansvarlig for projektets økonomi.

Projektet har været organiseret med styregruppe, følgegruppe og valideringsgruppe med henblik på at understøtte, fagfællebedømme, validere og kvalificere projektets leverancer, og for at sikre projektets geografiske og institutionelle spændvidde samt relevante praksisforankring.

Styregruppe

Formand: Kenn Steen Andersen, Centerleder, Synscenter Refsnæs

Berit Houmølle, Vicecenterleder og Områdeleder for Skole og Specialrådgivning, Synscenter Refsnæs

Per Nielsen, Forstander, Synscentralen Vordingborg, Formand for DTHS Danske Tale-Høre- og Synsinstitutioner

Følgegruppe

Pia Bille, Socialdirektør, Region Sjælland

Marie Fasmer, Institutchef, IBOS - Institut for Blinde og Svagsynede

Dorte With, Leder, Center for Specialrådgivning Aarhus

Lea Johanne Sarfelt, Specialkonsulent, National koordination, Social- og Boligstyrelsen

Line Juhl, Souschef, CSV Kolding, Center for specialundervisning og rådgivning til unge og voksne

Luba Rumyantseva, Audiologopæd, PPR Tårnby Kommune

Mette Sejbjerg Andersen, Ledende Tale-hørekonsulent, PPR Skive Kommune

Inge Krag Hanberg, Psykologfaglig koordinator, PPR Næstved

Anne Roesgaard Paarup, Synskonsulent, Institut for Syn og Hørelse, Region Nordjylland

Berith Lilly Jørgensen, Synskonsulent, CSV København - Center for Specialundervisning

Ask Løvbjerg Abildgaard, Landsformand, Dansk Blindesamfund

Ida Raunkjær, Landsformand, DBSU – Dansk Blinde Samfunds Ungdom

Thomas Sonne Jensen, Formand, LFBS – Landsforeningen af forældre til blinde og svagsynede

Styregruppen har også indgået i følgegruppen.

Valideringsgruppe

Ole Dybdahl Kristensen, Afdelingsleder, CKU, Center for Kommunikation og Undervisning, Skive-Viborg

Michael Holmberg, Synskonsulent, Center for Specialrådgivning Aarhus

Tina Thøgersen, Læse- og studievejleder, IBOS, Institut for Blinde og Svagsynede

Lone Reinhold, Synskonsulent, PPR og Vidsenscenter, Esbjerg Kommune

Anna Guldhammer, Synskonsulent, Center for Kommunikation, Herning

Alice Balster, Synskonsulent, HjælpemiddelHuset og Tale Høre Syn – Aabenraa

Jacob Nielsen, Konsulent for personer med blindhed, Synscenter Refsnæs

Berit Houmølle, Vicecenterleder og Områdeleder for Skole og Specialrådgivning, Synscenter Refsnæs

Metode

Børne og Undervisningsministeriets krav til projektets indhold

Projektets metode og vidensgrundlag har taget afsæt i Børne- og Undervisningsministeriets krav til tildeling af puljemidlerne, om at projektets indsatser skal:

- være målrettet børn og unge med enten alvorlig synsnedsettelse, herunder blindhed med behov for punktskrift eller tegnsprog.
- indeholde aktiviteter, der kan understøtte kommunernes forpligtelser til at tilbyde punktskriftindsatser og/eller den nødvendige specialpædagogiske indsats efter folkeskoleloven, uanset hvor i landet barnet eller den unge bor eller opholder sig.
- tilrettelægges, så den er relevant for målgruppen og tager højde for målgruppens aktuelle behov.
- tilrettelægges, så den tager højde for etablerte tilbud om specialpædagogisk indsats, støtte, undervisning og rådgivning i punktskrift.
- tilrettelægges med øje for høj kvalitet, herunder inddrage og bygge på eksisterende, relevant og anerkendt viden og erfaring.
- være let at anvende, udbrede og få integreret i eksisterende praksis.
- tilrettelægges med en klar proces for udvikling, afprøvning og justering af aktiviteter i samarbejde med kommuner, herunder PPR, med børn og unge i indsatsens målgruppe (fx pilotafprøvning af aktiviteter eller slutbrugerinvolvering),

da indsatsen skal kunne udbredes på nationalt plan.

- afsluttes med et produkt, som er relevant for målgruppen på nationalt plan. Produktet kan fx være en form for praksisnær køreplan for et forløb/dregebog/koncept/inspirationsmateriale som kommuner/regioner kan anvende, når de fremadrettet tilrettelægger aktiviteter som understøtter børn og unge med enten alvorlig synsnedsettelse og blindhed eller varigt høretab. Produktet skal stilles frit (gratis) til rådighed for Børne- og Undervisningsministeriet, grundskoler, dagtilbud, kommuner m.fl. samt øvrige aktører, som kan have interesse heri.

Det har desuden været et ufravigeligt krav til projektet, at projektets resultater og slutleverancer ikke kunne anbefale indsatser, der medfører øgede økonomiske udgifter for kommunerne.

Kvalitativ metode

Projektets scope var indkredsning af aktuelt bedste viden af højest mulige evidens samt gode praksis erfaringer fra centrale aktører i punktskriftsforløb for 0-17årige. Målgruppen til punktskriftsindsatser er meget lille, og som en direkte konsekvens heraf, er centrale aktører med viden om det gode punktskriftsforløb tilsvarende lille, hvorfor projektet tog afsæt i en kvalitativ metodisk tilgang.

Projektets vidensfundament og empiri er kvalitative interviews, da det var informanternes og respondenternes oplevelser og erfaringer der ønskedes viden om, sammenholdt med kvalitativ litteraturanalyse (publiceret forskning og studier, grå litteratur og nationale og internationale guidelines).

Projektets dataindsamling og dataanalyse bygger på gældende praksis og kodeks for kvalitative metoder (Thagaard, 2017, Kvale & Brinkmann, 2013, Brinkmann & Tanggaard, 2020 og Braun & Clarke, 2022).

Projektet har gennemgået 7 overordnede faser

- Dataindsamling (systematiske litteratursøgninger og semistrukturerede, kvalitative interviews)
- Dataanalyse og syntese
- Konklusion på projektets resultater (analyse og syntese)
- Fremlæggelse af projektets resultater for styregruppe, følgegruppe, valideringsgruppe og

Styrelsen for Kvalitet og Undervisning med henblik på, at validere og kvalificere oplægget til den af projektgruppen foreslåede slutleverance og indholdet af denne

- Udarbejdelse af vejledningen (skrivefasen)
- Fagfællebedømmelse af vejledningen
- Udgivelse, formidling og implementering

Dataindsamling

Dataindsamlingen er foregået på 2 niveauer: En systematisk litteratursøgning og 22 semistrukturerede kvalitative interviews (fordelt på 24 informanter og 3 respondenter) med relevante aktører (Socialstyrelsen, 2020) i forløb for 0-17 årige med behov for punktskriftsindsatser (synskonsulenter ved kommunale og regionale kommunikationscentre og synsrådgivninger, lærere, pædagoger og PPR ansatte som har erfaringer med punktskriftsforløb, forældre til børn/unge og unge der selv har været igennem vellykkede punktskriftsforløb).

Projektet er nationalt forankret, og der anvendtes informanter og respondenter fra hele landet.

Systematisk litteratursøgning

De systematiske litteratursøgninger indkredsede forskning og øvrige studier om faktorer der kendetegner og støtter gode læringspraksisser og metodikker i punktskriftsindsatser for 0-17 årige børn og unge fra lande med sammenlignelige skole- og dagtilbud med inkluderende læringsfællesskaber og særligt tilrettelagte undervisningsmaterialer. Herunder inspiration til national koordinering og samarbejde.

Litteratursøgningerne blev foretaget i

- ERIC, Cochrane Campbell, PsycInfo og Google Scholar (internationale referencedatabaser indenfor pædagogik, uddannelse og psykologi)
- De nordiske nationalbibliografier
- De nordiske nationale kompetencecentre på børnesynsområdet (Statped og Specialpædagogiske Skolmyndigheden)
- Forskningsrepositorierne og forskningsbibliotekskatalogerne ved USN, Universitet i Sørøstnorge samt NTNU, Norges teknisk-naturvidenskabelige universitet (begge universiteter

udbyder forskning og uddannelse indenfor synsrehabilitering og synspædagogik)

Semistrukturerede interviews

For at indkredse god praksis fra informanter og respondenter (centrale aktører i punktskriftsforløb for 0-17-årige børn og unge) blev semistrukturerede interviews anvendt, med henblik på indkredsning af informanternes og respondenternes eget perspektiv på baggrund af få åbne interviewspørgsmål i en professionel samtale. De åbne interviewspørgsmål blev på forhånd givet til informanterne via mail, da der ønskedes velovervejede og reflekterede svar i dataindsamlingen. Undervejs i interviewene blev stillet opklarende og uddybende spørgsmål. Forud for interviewene blev der indhentet samtykke til deltagelse, og til at interviewene måtte optages med henblik på senere transskribering. Her blev der tydeligt gjort rede for, at databearbejdningen ville være anonym, og at hverken informanter eller datamaterialet vil kunne genkendes i projektets leverancer, samt at lydfiler og transskribering slettes efter projektets afslutning. Da en del af interviewene af logistiske årsager foregik virtuelt, blev samtykkeerklæringerne indhentet mundtligt og optages på lydfilen (lovlig og gældende praksis).

Ved starten af interviewet blev det tydeliggjort overfor informanter og respondenter, at det er hendes/hans oplevelser og erfaringer, der er vigtige at få frem. I interviewene var der vedvarende bevidsthed om, at interviewerens tilsidesatte egne fordomme og forforståelse. Det var informanternes og respondenternes oplevelser og perspektiver der skulle bidrage til projektet, og ikke en på forhånd valgt antagelse om hvad der kendetegner god praksis.

Interviewguiden (se bilag) anvendes ved samtlige interview men blev tilpasset formulerings- og perspektivmæssigt til den enkelte informant jf. faglighed og rolle i barnet/den uges forløb.

Informanter og respondenter

Informanter og respondenter blev rekvireret gennem synssøjlen i DTHS, Danske Tale-Høre- og Synsinstitutioner og via DBSU, Dansk Blindesamfunds Ungdom efter gældende GDPR-regler.

Respondenter fra de kommunale og regionale kommunikationscentre og synsrådgivninger

var synskonsulenter fordelt over hele landet og fra alle fem regioner, og har repræsenteret kommunikationscentre/synsrådgivninger med både mange og få børn i målgruppen til punktskriftsindsatser.

Respondenter og informanter blev udvalgt på baggrund af egne erfaringer med punktskriftsforløb.

Der blev foretaget i alt 22 kvalitative interviews:

12 synskonsulenter (som repræsenterede 7 kommunikationscentre og synsrådgivninger og som dækker 22 kommuner fordelt i alle landets regioner.

3 unge punktskriftsbrugere

4 forældre

3 lærere

3 pædagoger

2 PPR-ansatte

Flere af interviewene blev af logistiske årsager foretaget virtuelt. Dette muliggjorde at der kunne rekvireres respondenter og informanter fra hele landet.

Der var afsat en time til hvert interview. Ved interviews med synskonsulenter var der afsat 3 timer, da synskonsulenten indgår i hele barnets forløb fra det diagnosticeres med alvorlig synsnedsættelse til det fylder 18 år. Synskonsulenten er typisk bindeleddet mellem hjem, dagtilbud, skole og øvrige myndigheder og instanser.

Synskonsulenten er derfor en central videnshaver ift. hvad der kendetegner det gode punktskriftsforløb.

I analysefasen blev de bidragende synskonsulenter geninterviewet, denne gang via et virtuelt fokusgruppeinterview med henblik på uddybning og adressering af eventuelle problematikker og diskrepans mellem aktørernes opfattelser og bidrag til projektets leverancer. Dette gruppeinterview tog afsæt i projektets foreløbige resultater og analyser af disse, og havde til formål at sikre og relevansvurdere retningen i den fortsatte analyse og synteseproces og dermed styrke dataenes validitet.

Dataanalyse og syntese

I projektets analyse- og syntesefase organiseredes og struktureredes de indsamlede data med henblik på tematisk indholdsanalyse (Braun & Clarke, 2022). I syntesen identificeredes mønstre, tendenser og konklusioner på tværs af dataene.

De 22 kvalitative interviews gav tilsammen 50 timers lydoptagelser. Disse blev transskriberet professionelt.

De indsamlede data blev kodet med afsæt i projektets scope: at afdække hvilke indsatser, organisering, koordinering og samarbejde der er en forudsætning for vellykkede punktskriftsforløb, og som sikrer, at barnet i målgruppen bliver så god en punktskriftbruger som han eller hun har forudsætninger for.

Ved kodningen var der (med afsæt i projektets scope) fokus på determinanter for det gode punktskriftsforløb:

- Fremmende og hæmmende faktorer
- Forudsætninger
- Barrierer

Analyse og synteseresultater

Projektet har afdækket en række determinanter for det gode punktskriftsforløb. Disse har vist sig generiske på tværs af informanter og respondenter, samt på tværs af den anvendte referencelitteratur:

- Økonomiske ressourcer
- Omgivelsesfaktorer:
 - at punktskrift sidestilles med visuel skrift i barnets/den unges omgivelser
 - viden om betydningen af punktskrift for børnenes/de unges aktivitet, deltagelse, uddannelse og medborgerskab
 - punktskrift som rettighed (punktskriftsindsatser versus indlæring af visuel skrift)
 - tilgængelige undervisningsmaterialer og -platforme
- Barnets perspektiv (individuelt tilpasset didaktik målrettet barnets/den unges motivation og læringsstil)
- Tæt samarbejde mellem forældre, synskonsulenter, dagtilbud og skole

- Motivation (målgruppen, forældre, dagtilbud, skoletilbud)
- Punktskriftsspecifikke kompetencer og viden (i de lege- og læringsfællesskaber som børnene/de unge indgår i)
- Tidlige indsatser (før punkt)
- Punktsskriftsindsatserne iværksættes i videst muligt omfang i de lege- og læringsfællesskaber, som barnet indgår i
- Løbende evaluering af barnets/den unges fremskridt
- Hjælpe midler (de rette hjælpemidler til rette tid samt en gennemgående ansvarlig for anskaffelse, oplæring i, vedligehold, opdateringer mm)
- Netværk (for fagprofessionelle, for forældre, for børnene/de unge)
- Tydelig rollefordeling mellem centrale aktører i punktskriftsforløb (hvilke centrale aktører/hvad er deres rolle og ansvar i punktskriftsforløb for 0-17-årige)
- En tovholder for hele barnets/den unges punktskriftsforløb
- Koordinering af indsatser
- Koordinerede og planlagte overgange (små og store overgange)

Da puljemidlerne til projekt Sammen om punktskrift blev udbudt på baggrund af den centrale udmelding fra Social- og Boligstyrelsen (2022a) har kommunernes behandling af deres afrapporteringer på den centrale udmelding (Social- og Boligstyrelsen, 2024) også indgået i projektets datamateriale.

Behandlingen af den centrale udmelding er afrapporteret af landets 5 Kommunekontakttråd, KKR. Afrapporteringen viser, at ingen kommunikationscentre eller synsrådgivninger er af den opfattelse, at børn i målgruppen ikke bliver opsporet eller tilbudt indsatser.

Alle fem Kommunekontakttråd finder, at der aktuelt er tilstrækkelig grad af koordination og samarbejde i forhold til anvendelse og opretholdelse af det fornødne udbud af højt specialiserede punktskriftindsatser på tværs af de fem regioners kommuner. Yderligere fremhæves det, at kommunerne er af den opfattelse, at den nuværende organisering af samarbejdet internt i kommunerne og eksternt med de kommunale eller

regionale kommunikationscentre er velfungerende, og at denne organisering ønskes fremadrettet.

Afrapporteringen peger på de samme fremmende og hæmmende faktorer som projektet har afdækket via de kvalitative interviews og den kvalitative litteraturanalyse.

Konklusion på projektets resultater (analyse og syntese)

Projektets vidensfundament viser styrker ved den nuværende model for samarbejde, koordinering og iværksættelse af de samlede rehabiliterende og undervisningsmæssige indsatser for 0-17-årige børn og unge med alvorlig synsnedsættelse herunder blindhed, beskrevet i Socialstyrelsens forløbsbeskrivelse (2020). Der samarbejdes, koordineres og vidensdeles om punktskriftindsatserne kommunalt, regionalt og nationalt på kommunikationscenter/synsrådgivnings niveau, og de lokale højt specialiserede synskonsulenter sikrer at punktskriftsindsatser iværksættes så snart man gennem tilmelding til Synsregisteret får kendskab til et barn er i målgruppen.

Projektets data viser, at der er behov for at de punktskriftsspecifikke indsatser beskrevet i Forløbsbeskrivelsen (Socialstyrelsen, 2020) udfoldes og uddybes i en selvstændig punktskriftspecifik publikation.

Vidensfundamentet viser samtidigt, at for at imødegå de i projektet identificerede barrierer for det gode punktskriftsforløb, er der behov for, at der stilles konkret og målrettet punktskriftspecifik viden til rådighed for barnets omgivelser.

Projektet har også afdækket et behov for handlingsanvisende anbefalinger målrettet dagtilbud- og skole.

Der er stor viden om hvilke punktskriftsindsatser der bør iværksættes, men indsatserne falder ofte mellem to og flere stole ude i børnenes dagtilbud og skoler, da der ikke er beskrevet helt konkret hvilken central aktør der har rollen og ansvaret.

Der er derfor behov for tydeliggørelse af hvilke overordnede punktskriftindsatser og hvilke kerneelementer i disse indsatser der bør iværksættes, hvem der har ansvaret og hvilke roller de centrale aktører har i punktskriftforløb.

Der er behov for at der udpeges en tovholder for hele barnets punktskriftsforløb, også ift. langsigtet planlægning.

Projektets slutleverance

På baggrund af analyse- og synteseresultatet har projektgruppen i samarbejde med projektets styregruppe, følgegruppe og valideringsgruppe og med afsæt i puljemidlernes medfølgende krav til projektets slutleverance (oplistet i metodeafsnittet under Børne og Undervisningsministeriets krav til projektets indhold) afsluttet projektet med at udarbejde vejledningen Sammen om punktskrift. Model, køreplan og handlingsanvisende vejledning til det gode punktskriftforløb for børn og unge med synsnedsættelse herunder blindhed 0-17 år. Vejledningen skal imødekomme de barrierer for det gode punktskriftsforløb, som projektet har afdækket, ved at stille praksisnær, let tilgængelig og let omsættelig viden om punktskrift til rådighed for centrale aktører i barnets punktskriftsforløb.

Vejledningen beskriver en model og køreplan for det gode punktskriftsforløb, og giver handlingsanvisende anbefalinger til punktskriftindsatser i hjem, dagtilbud og skole. Modellen og køreplanen tydeliggør den organisering, koordinering, samarbejde og de relevante indsatser, der er en forudsætning for det gode punktskriftforløb for alle børn i målgruppen, uanset bopælskommune. Hensigten med Sammen om punktskrift er, at tilføre viden, anbefalinger og inspiration til hvordan centrale aktører i punktskriftforløb for 0-17årige bedst kan understøtte punktskriftsindlæring og -vedligeholdelse i hjem, dagtilbud og skole.

Vejledningens vidensfundament

Vejledningen tager afsæt i Social- og Boligstyrelsens anbefalinger til kommunerne om tilrettelæggelse af de samlede indsatser til børn og unge i målgruppen (Socialstyrelsen, 2020). Vejledningen stiller sig således ovenpå Social- og Boligstyrelsens anbefalinger og udfolder de punktskriftsspecifikke indsatser anbefalet heri.

Vejledningen er udarbejdet i samarbejde med DTHS, Danske Høre- Tale og Synsinstitutioner på baggrund af forskning og teori fra sammenlignelige lande med sammenlignelige praksisser, danske og øvrige nordiske punktskriftsguides samt valide praksiserfaringer fra lokale synskonsulenter, unge,

forældre, lærere, pædagoger og PPR-ansatte. Alle med erfaringer og kompetencer i relation til det gode punktskriftforløb og stor viden om hvilke indsatser, der fordrer at børn i målgruppen bliver så kompetente punktskriftbrugere, som de har forudsætninger for.

For at gøre vejledningen relevant og anvendelig for dem, som skal omsætte punktskriftsspecifik viden til indsatser i hjem, dagtilbud og skole, er indholdet via projektets følgegruppe, valideringsgruppe og styregruppe blevet valideret, kvalificeret og fagfællebedømt med rådgivere og ledere på myndighedsområdet samt ved lokale synskonsulenter fordelt over hele landet.

Referenceliste

Baltzer, K. (2009). *Læringsmiljøer for blinde elever i folkeskolen* [Effektstudie]. I N. Egelund & S. Tetler (Red.), *Effekter af specialundervisningen: Pædagogiske vilkår i komplicerede læringssituationer og elevernes faglige, sociale og personlige resultater*. Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag.

Benonisen, S., Vik, A. K., & Aasen, G. (2022). *Punktskriftaktiviteter: En vejleder om tidlig skriftsprækstimulering*. Statped.

Bergrud, G. (2009). *Metodiske principper i punktskriftopplæring*. Statped skriftserie nr. 81. Huseby Kompetansesenter.

Brevik, K., Hauge, J., Lilleberg, B., Rusten, R., Øyan, O., Vik, A., Pukstad, T., Mjøen, S.-L., Rundmo, K., & Henriksen, E.-K. (2021). *ABC med punktskrift – leseopplegg i punktskrift for begynnere: Lærerveiledning*. Statped.

Børne- og Undervisningsministeriet. (1994). *Salamanca Erklæringen og Handlingsprogrammet for Specialundervisning: Verdenskonference om Specialundervisning: Adgang og Kvalitet*.

Børne- og Undervisningsministeriet. (2018). *Den styrkede pædagogiske læreplan: Rammer og indhold*.

Børne- og Undervisningsministeriet. (2022). *Bekendtgørelse af lov om folkeskolen* (LBK nr. 1396 af 05/10/2022).

Dansk Punktskriftsnævn (2022). *Den danske punktskrift, version 2022*.

Det Centrale Handicapråd. (2017). *FN's konvention om rettigheder for personer med handicap*.

Danske Tale-Høre-Synsinstitutioner. (2011). *Vejledninger i udredninger* (vol. 3).

Guerette, A. R. (2014). Compensatory access I. I C. B. Allman, S. Lewis, & S. J. Spungin (Red.), *ECC essentials: Teaching the expanded core curriculum to students with visual impairments* (s. 61-108). AFB Press, American Foundation for the Blind.

Holbrook, M. C., & Zebehazy, K. T. (2022). Reading approaches for braille readers. I Dale, N., Salt,

A., & Sonksen, P. (Red.), *Children with vision impairment: Assessment, development, and management* (s. 113–128). Mac Keith Press.

Jensen, B.J., Kannegaard, R. & Hansen, KN. (red.). (2021). *De udvidede læringsmål for børn og unge med synsnedsættelse 0-17 år i dagtilbud og skole. Handlingsanvisende vejledning til inkluderende fællesskaber og læringsmiljøer. SMÅBØRN 0-1 ÅR*. Synscenter Refsnæs.

Jensen, B.J., Kannegaard, R. & Hansen, KN. (red.). (2021). *De udvidede læringsmål for børn og unge med synsnedsættelse 0-17 år i dagtilbud og skole. Handlingsanvisende vejledning til inkluderende fællesskaber og læringsmiljøer. SMÅBØRN 1-3 ÅR*. Synscenter Refsnæs.

Jensen, B.J., Kannegaard, R. & Hansen, KN. (red.). (2021). *De udvidede læringsmål for børn og unge med synsnedsættelse 0-17 år i dagtilbud og skole. Handlingsanvisende vejledning til inkluderende fællesskaber og læringsmiljøer. SMÅBØRN/FØRSKOLE 3-6 ÅR*. Synscenter Refsnæs.

Jensen, B.J., Kannegaard, R. & Hansen, KN. (red.). (2021). *De udvidede læringsmål for børn og unge med synsnedsættelse 0-17 år i dagtilbud og skole. Handlingsanvisende vejledning til inkluderende fællesskaber og læringsmiljøer. INDSKOLING*. Synscenter Refsnæs.

Jensen, B.J., Kannegaard, R. & Hansen, KN. (red.). (2021). *De udvidede læringsmål for børn og unge med synsnedsættelse 0-17 år i dagtilbud og skole. Handlingsanvisende vejledning til inkluderende fællesskaber og læringsmiljøer. MELLETRIN*. Synscenter Refsnæs.

Jensen, B.J., Kannegaard, R. & Hansen, KN. (red.). (2021). *De udvidede læringsmål for børn og unge med synsnedsættelse 0-17 år i dagtilbud og skole. Handlingsanvisende vejledning til inkluderende fællesskaber og læringsmiljøer. UDSKOLING*. Synscenter Refsnæs.

Jensen, B.J., Kannegaard, R. & Hansen, KN. (red.). (2021). *De udvidede læringsmål for børn og unge med synsnedsættelse 0-17 år i dagtilbud og skole. Handlingsanvisende vejledning til inkluderende fællesskaber og læringsmiljøer. OVERGANGE*. Synscenter Refsnæs.

- Jensen, B.J., Kannegaard, R. & Hansen, K.N. (red.). (2021). *De udvidede læringsmål for børn og unge med synsnedsættelse 0-17 år i dagtilbud og skole. Handlingsanvisende vejledning til inkluderende fællesskaber og læringsmiljøer. FORÆLDRE OG FAMILIE 0-17 ÅR*. Synscenter Refsnæs.
- Jørgensen, B. (2025). Fokusord på punkt [in press]. Synscenter Refsnæs.
- Jørgensen, B., & Juul, S. (2020). *Tidlig indsats ift. 0-3-årige småbørn med blindhed* [Podcast]. Synscenter Refsnæs.
- Kermit, P., Tharaldsteen, A. M., Haugen, D. M. G., & Wendelborg, C. (2014). *En av flokken?* NTNU Samfunnsforskning AS & Statped.
- Klingenberg, O., Kittelsaa, A. M., Holkesvik, A. H., Wik, S. E., & Kermit, P. (2015). *Kunnskapsoversikt over forskningsfunn om læring hos barn og unge med synshemming*. NTNU Samfunnsforskning, Avdeling for mangfold og inkludering & Statped.
- Larsen, D. (2021). *Punktskriftindlæring fra et forældreperspektiv: Hvilken betydning har tidlig fokus på førpunkt og punktskriftindlæring for børnenes tilegnelse af et funktionelt skriftsprog?* [Mastergradsafhandling, Universitetet i Sørøst-Norge]. Fakultet for Helse- og sosialvitenskap.
- Lund, E. M., & Cmar, J. L. (2019). A systematic review of factors related to employment outcomes for adults with visual impairments. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 113(6), 493–517.
- Mortensen, E. (2007). *Blinde børns læsning: Neuropsykologiske, perceptuelle og kognitive faktorer*. Synscenter Refsnæs.
- Maribo, T., Ibsen, C., Thuesen, J., Nielsen, C. V., Johansen, J. S., & Vind, A. B. (Red.). (2022). *Hvidbog om rehabilitering*. Rehabiliteringsforum Danmark.
- Pedersen, B. E. (2019). *Oplevelse af læring i skolen for elever med blindhed: Hvad har betydning?* [Mastergradsafhandling, Universitetet i Sørøst-Norge]. Fakultet for Helse- og sosialvitenskap.
- Pedersen, B., Larsen, D., & Hansen, K. N. (2021). *Punktskrift for småbørn og indskolingsbørn: Indsatserne i De udvidede læringsmål* [Podcast]. Synscenter Refsnæs.
- Petersen, P. M. (2023). *IKT for punktskriftsbrukere*. Statped.
- Pladsen, K., Solevåg, I., & Hustuft, I. L. *Barn og unge med nedsatt syn: Håndbok for PP-tjenesten*. Statped.
- Rambøll Management Consulting. (2021). *Bedre koordination i insatserne til børn og unge med handicap og deres familier: Slutevaluering*.
- Rigshospitalet, Kennedy Centret. (2024). *Årsberetning 2023: Synsregisteret*.
- Rusten, R. (2007). Lesning og skrivning med punktskrift: En innføring. I Fosse, P., & Klingenberg, O. (Red.), *Pedagogiske og psykologiske perspektiver på opplæring av synshemmede* (s. 56–74). Tambartun Kompetansesenter & Snøfugl Forlag.
- Sandersen, J. H. E., Toft, T. L. W., Due, B. L., & Juul, H. (2022). *Unge med blindheds brug og oplevelse af elektroniske punktnotatapparater*. CIRCD Reports. Københavns Universitet.
- Socialstyrelsen. (2017). *Egen kraft: Empowerment og handicap. En pjece om insatser, der kan styrke den enkeltes tro på sig selv og egen handlekraft*.
- Socialstyrelsen. (2020). *Forløbsbeskrivelse: Rehabilitering og Undervisning af Børn og Unge med Alvorlig Synsnedsættelse 0-18 år* (2. udg.).
- Socialstyrelsen. (2022). *Central udmelding: Punktskriftindsatser til børn og unge med alvorlig synsnedsættelse*.
- Socialstyrelsen. (2022). *Modelbeskrivelse. Én familie - én indgang*.
- Social- og Boligstyrelsen. (2023). *Håndbog om barnets lov*.
- Social- og Boligstyrelsen. (2024). *Forstå barnets lov: En guide til personalet i dagtilbud og grundskolen*.
- Social- og Boligstyrelsen. (2024). *Guide til hjælp og støtte: Forældre til børn med handicap*.

Social- og Boligstyrelsen. (2024).

Punktskriftindsatser til børn og unge med alvorlig synsnedsættelse: Behandling af afrapporteringer på central udmelding.

Specialpedagogiska skolmyndigheten. (2022).

Att främja delaktighet och lärande hos barn och elever med synnedsättning: En systematisk oversigt.

Synscenter Refsnæs. (2019).

Punktskriftguide: Vejledning og anbefalinger vedrørende punktskriftindlæring hos børn og unge med alvorlig synsnedsættelse.

Utdanningsdirektoratet. (2022).

Opplæring i punktskrift, tekniske hjelpemidler og mobilitet.

de Verdier, K. (2016). Inclusion in and out of the classroom: A longitudinal study of students with visual impairments in inclusive education. *British Journal of Visual Impairment*, 34(2), 132–142.

de Verdier, K. (2018).

Children with blindness: Developmental aspects, comorbidity and implications for education and support (Doktorafhandling). Stockholm University, Faculty of Social Sciences, Department of Special Education.

de Verdier, K., & Ek, U. (2014). A longitudinal study of reading development, academic achievement, and support in Swedish inclusive education for students with blindness or severe visual impairment. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 108(6), 461–472.

Vik, A.K. (2008). Individual and environmental conditions for the literacy development of pupils with severe visual impairments. *Journal of Assistive Technologies* 2(4):4-15.

Vik, A.K. (2010). *Bruk av multimodale lesemedier - en studie av 11 elever som er sterkt svaksynte, på grunnskolens mellom- og ungdomstrinn i Norge. Doktoravhandling.* Universitetet i Oslo, Det utdanningsvitenskapelige fakultet.

Vik, A. K., & Lassen, L. M. (2010). How pupils with severe visual impairment describe coping with reading activities in the Norwegian inclusive school. *International Journal of Disability, Development and Education*, 57(3), 279–298.

Vive, Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd, & Socialstyrelsen. (n.d.).

Samarbejdsudfordringer på børnehandicapområdet: Inspiration til praksishåndtering.

Wallin, A. (Red.). (2014).

Elever med punktskrift som læsmedium: Allmänna råd til skolhuvudmän och rektorer. Specialpedagogiska skolmyndigheten.

Bilag: Interviewguide i forbindelse med afholdelse af planlagte interviews i projekt Sammen om punktskrift.

Interviewguide

Dato: _____

Informant (den interviewede): _____

Interviewer(e): _____

Indledningsvis introduktion til informanterne om projektet. Disse er på forhånd givet til informanterne på skrift, men gentages og udfoldes ved interviewet:

- Præsentation af interviewer, herunder faglighed og rolle i projektet
- Baggrund for projektet (puljemidler fra BUVM på baggrund af Den Centrale udmelding)
- De involverede parter (Synscenter Refsnæs og DTHS)
- Projektets organisering
- Projektets dataindsamling og metode
- Projektets leverancer og på den baggrund informantens bidrag i projektet (informantens rolle)
- Samtykke til deltagelse samt til optagelse, anonymisering samt brug af data, herunder rettigheder til at trække sig og sine data tilbage uden begrundelse
- Eventuelle spørgsmål fra informanten

Spørgeramme (udfoldes og formuleres i form og sprog tilpasset den enkelte informant og dennes faglighed eller øvrige rolle som informant):

- Hvad kendetegner det gode punktskriftsforløb for 0-17 årige med behov for punktskriftsindsatser?

- Hvad er/har været god praksis ved vellykkede punktskriftsforløb?
- Hvilke faktorer fremmer og fastholder punktskriftsindlæringen i dagtilbud og skoler?
- Hvilke aktører og hvilket samarbejde er til stede og relevante i det gode punktskriftsforløb?
- På hvilken måde kan der samarbejdes og koordineres nationalt med henblik på at anvende og opretholde det fornødne udbud af punktskriftsindsatser – også i kommuner og dag- og skoletilbud der ikke tidligere har haft en barn/elev med behov for punktskriftsindsatser?
- Hvilke indsatser bør fremhæves i en national model og køreplan som væsentlige og ufravigelige?

Generelle i rammesættende spørgsmål unge og forældre:

- Synsdiagnose (egen eller barnets) med henblik på afklaring af barnets behov for punktskriftsindsatser og evt. synsrest
- Alder og nuværende klassetrin/uddannelse
- Alder ved påbegyndte punktskriftsindsatser og indenfor hvilke rammer
- Nuværende punktskriftskompetencer og brug af punktskrift

Generelle i rammesættende spørgsmål lærere og pædagoger:

- Ansættelsessted (almen eller specialtilbud)
- Nuværende erfaring med målgruppen (punktskriftsindsatser) herunder alder og evt. klassetrin på konkret barn/elev
- Hvor lang erfaring med aktuelt barn/elev
- Punktskriftskompetencer samt rammer for indsatserne (roller og timer)
- Kendskab til Synscenter Refsnæs

Generelle i rammesættende spørgsmål PPR

- Informantens kendskab til målgruppen
- Kendskab til Synscenter Refsnæs/samarbejde med Synscenter Refsnæs
- Informantens viden om aktuelt barn/ung i kommunen, herunder kontekst (dagtilbud, skole, alment tilbud specialtilbud) herunder informantens rolle i aktuelt forløb
- Samarbejde med øvrige aktører i barnets forløb
- Informantens perspektiv på PPRs rolle i punktskriftsforløb

Generelle rammesættende spørgsmål Synskonsulenter

- Nuværende erfaring på børnesynsområdet
- Erfaring med punktskriftsforløb, herunder aktuelt/aktuelle forløb
- Egne punktskriftskompetencer
- Samarbejdet med PPR

Afslutningsvis kvitteres for deltagelse og for informantens perspektiv og bidrag. Der genoplyses om honorering/gave, og om muligheden for at trække samtykket tilbage.

Følgegruppe

Pia Bille, Socialdirektør, Region Sjælland
Marie Fasmer, Institutchef, IBOS - Institutet for Blinde og Svagsynede
Dorte With, Leder, Center for Specialrådgivning Aarhus
Lea Johanne Sarfelt, Specialkonsulent, National koordination, Social- og Boligstyrelsen
Line Juhl, Souschef, CSV Kolding, Center for specialundervisning og rådgivning til unge og voksne
Luba Rumyantseva, Audiologopæd, PPR Tårnby Kommune
Mette Sejbjerg Andersen, Ledende Tale-høre-konsulent, PPR Skive Kommune
Inge Krag Hanberg, Psykologfaglig koordinator, PPR Næstved
Anne Roesgaard Paarup, Synskonsulent, Institut for Syn og Hørelse, Region Nordjylland
Berith Lilly Jørgensen, Synskonsulent, CSV København - Center for Specialundervisning
Ask Løvbjerg Abildgaard, Landsformand, Dansk Blindesamfund
Ida Raunkiær, Landsformand, DBSU – Dansk Blinde Samfunds Ungdom
Thomas Sonne Jensen, Formand, LFBS – Landsforeningen af forældre til blinde og svagsynede
Kenn Steen Andersen, Formand for Styregruppen, Centerleder, Synscenter Refsnæs
Berit Houmølle, Vicecenterleder og Områdeleder for Skole og Specialrådgivning, Synscenter Refsnæs
Per Nielsen, Forstander, Synscentralen Vordingborg, Formand for DTHS Danske Tale- Høre- og Synsinstitutioner

Valideringsgruppe

Ole Dybdahl Kristensen, Afdelingsleder, CKU, Center for Kommunikation og Undervisning, Skive-Viborg
Michael Holmberg, Synskonsulent, Center for Specialrådgivning Aarhus
Tina Thøgersen, Læse- og studievejleder, IBOS, Institutet for Blinde og Svagsynede
Lone Reinhold, Synskonsulent, PPR og Videnscenter, Esbjerg Kommune
Anna Guldhammer, Synskonsulent, Center for Kommunikation, Herning
Alice Balster, Synskonsulent, HjælpemiddelHuset og Tale Høre Syn – Aabenraa
Jacob Nielsen, Konsulent for personer med blindhed, Synscenter Refsnæs
Berit Houmølle, Vicecenterleder og Områdeleder for Skole og Specialrådgivning, Synscenter Refsnæs

Projektledeelse

Jan Hoedt , Projektleder, janhoedt.dk
Vejledningen er udarbejdet af
Rikke Kannegaard, Videns- og Informationsspecialist, Udviklingsenheden ved Synscenter Refsnæs &
Lotte Hillebrandt, Videns- og Udviklingskonsulent, Videns- og Udviklingsenheden ved Synscenter Refsnæs
Design og grafisk tilrettelæggelse: Bo Thor Bay, Koordinator & Mediegrafiker ved Synscenter Refsnæs

Synscenter Refsnæs
Kystvejen 112
4400 Kalundborg
Tlf. 59 57 01 00
E-mail: synscenter-refsnaes@regionsjaelland.dk
www.synref.dk

DTHS, Danske Tale-, Høre og Synsinstitutioner
C/O Synscentralen Vordingborg
Færgaardsvej 15
4760 Vordingborg
www.dths.dk

Vejledningen er udgivet af Synscenter Refsnæs – Det nationale specialpædagogiske ressource- og videnscenter for børn og unge med synsnedsættelse i samarbejde med DTHS, Danske Høre- Tale- og Synsinstitutioner

Januar 2025

Vejledningerne ligger frit tilgængelige på www.synref.dk

©Synscenter Refsnæs

Publikationen kan frit citeres med tydelig kildeangivelse

REGION SJÆLLAND
SYNSCENTER REFSNÆS

- vi er til for dig